

ks. dr Jan Konior SJ
Instytut Kulturoznawstwa
Akademia Ignatianum w Krakowie
Ul. Zaskale 1, 30-250 Kraków

AUTOREFERAT **przedstawiający opis dorobku i osiągnięć naukowych**

Z powołania jestem kapłanem-jezuitą, od 1982 r. członkiem Towarzystwa Jezusowego, z wykształcenia teologiem, filozofem (filozofia Wschodu) i sinologiem. Po dwuletniej formacji duchowej nowicjackiej w 1984 r. rozpocząłem studia filozoficzne na Wydziale Filozoficznym Towarzystwa Jezusowego w Krakowie (obecnie Akademia Ignatianum), równolegle uczęszczając na wykłady filozoficzne Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie. Podczas studiów, ujawniły się moje zainteresowania Dalekim Wschodem, czego dowodem było rozpoczęcie nauki języka japońskiego w Krakowie i kontynuowanie jej podczas studiów w Chinach. W 1989 r. wyjechałem do Tajpei, aby w tamtejszym Katolickim Uniwersytecie Fu-Ren (輔仁大學) rozpocząć studia sinologiczno-teologiczne z uwzględnieniem religii Chin na Cheng-Kong University w Tajnanie (成空大學). Oprócz studiów w języku chińskim miałem możliwość spotkania się z buddystami, taoistami czy konfucjanistami, które stały się pewnego rodzaju dialogiem pomiędzy Europejczykiem-chrześcijaninem, a wyznawcami innych religii. Prawie dziesięcioletni, pobyt na Tajwanie i wyjazdy do Chińskiej Republiki Ludowej, pozwoliły mi poznać kulturę tego kraju i pokazały, że warto zgłębić mentalność i „duszę” Chińczyków, a wnioski i doświadczenia przelać na papier i podzielić się nimi z polskim czytelnikiem. Do dziś daję wyraz tym moim doświadczeniom w słowie pisanym i mówionym: w wykładach, konferencjach, wszelkiego rodzaju wystąpieniach, zarówno w Polsce, jak i poza jej granicami. Dotknięcie kultury świata chińskiego zostawiło ślad w moim sercu i umyśle, którego nie można wymazać. Dlatego zapragnąłem propagować nie tylko kulturę chińską, ale również japońską i koreańską, ponieważ ją także poznałem i - podobnie jak chińska - pozostaje mi bliska.

Moją największą pasją zawsze był Bóg i Jego dzieło czyli człowiek - dwa filary i dwie wielkie tajemnice. Chiny stały się kolejną fascynacją, która mnie rozwinęła i zaważyła na mojej osobowości. Jeszcze podczas przygotowań dysertacji naukowej zostałem zaproszony na Wydział Teologiczny Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, gdzie

wyłosiłem referat na temat *Kościół w Chinach w obliczu trzeciego tysiąclecia, przeszłość, terażniejszość i przyszłość*¹. Wynikiem moich pogłębiających się zainteresowań kulturą chińską było napisanie pracy doktorskiej, która w znacznej mierze była teoretyczną analizą cierpienia, zła, grzechu w Biblii, chrześcijaństwie, buddyzmie, konfucjanizmie, stanowiącym samym studium porównawcze pomiędzy tymi religiami. Była to pierwsza praca na polskim rynku wydawniczym poświęcona takiej tematyce. O jej prekursorstwie świadczą chociażby słowa napisane przez dr hab. Dariusza Klejnowskiego-Różyckiego w jego pracy habilitacyjnej *Teologia chińska*: "W Polsce nie ma opracowań poświęconych teologii chińskiej poza pracą J. Koniora"². Wypada również przytoczyć opinię prof. dr hab. Ryszarda Polaka, filozofa i historyka z Akademii Podlaskiej w Siedlcach, który w art. *Koncepcje zbawienia i potępienia w różnych cywilizacjach* pisze: "Wydaje się - pisze znawca religijności chińskiej ks. Jan Konior - że Konfucjusz wierzył w boskość najwyższą, ale nie potrafił jej nazwać. *De facto* nigdy nie traktował jej jako Boga osobowego. Preferował nauczanie humanizmu otwartego na transcendencję. Jego doktryna wyraża się również w kulcie przodków"³. W cytowanej powyżej rozprawie doktorskiej zawarłem również moje osobiste doświadczenia w spotkaniu ze światem chińskim. W pracy, pisanej pod kierunkiem promotora ks. prof. zw. dr hab. Jana Górskiego z Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, podjąłem się badań religiolologicznych i kulturowych, niezwykle Polsce potrzebnych. Jeden z moich trzech promotorów, ks. prof. zw. dr hab. Jacek Bolewski SJ, ówczesny dziekan Wydziału Teologicznego w Warszawie w swojej recenzji napisał: "[...] Książka jest ambitną próbą przybliżenia problematyki grzechu w świetle pism i tradycji chińskiej, nie tylko najstarszych nurtów, ale także ich oddziaływania we współczesnej postawie Chińczyków. Autor wydaje się być odpowiednią osobą do podjęcia trudnej kwestii. Dzięki długoletniemu pobytowi na Tajwanie miał on okazję poznać dobrze język chiński, co pozwala mu na korzystanie z oryginalnych źródeł i na kompetentne wyjaśnianie złożonych „słów” języka obrazkowego. Jako jezuita, ojciec Konior wpisuje się w chlubną tradycję misjonarzy Towarzystwa Jezusowego w Państwie Środka, gdzie pionierem i najbardziej znanym promotorem inkulturacji chrześcijaństwa w rodzimej tradycji stał się Matteo Ricci. Na podkreślenie zasługuje pionierski charakter pracy ojca Koniora na polskim gruncie. Niewątpliwą jej wartością jest przytoczenie ogromnej ilości materiału, ponadto wniknięcie w

¹ J. Konior SJ, *Kościół w Chinach w obliczu trzeciego tysiąclecia, przeszłość, terażniejszość i przyszłość*, w: *Ecclesia in Asia. Wybrane problemy Kościoła w Azji w świetle posynodalnej adhortacji Jana Pawła II*. Pod red. J. inicjał, analogicznie do pozostałych imion Różańskiego, Warszawa 2004, s. 129-142.

² D. Różycki-Klejnowski, *Teologia chińska*, Wydawnictwo Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego, Seria: Ekumenizm i integracja, nr 27, s. 40-41.

³ R. Polak, *Koncepcje zbawienia i potępienia w różnych cywilizacjach*, "Cywilizacja", nr 31/2009, s. 83.

tajniki języka chińskiego, niedostępne dla wielu"⁴. Drugi recenzent, ks. prof. zw. dr hab. Andrzej Zwoliński, kierownik katolickiej Nauki Społecznej PAT w Krakowie, stwierdził: "Przy całościowej ocenie należy stwierdzić, że jest to praca o charakterze pionierskim na gruncie polskich badań religiologicznych i kulturowych i niezwykle Polsce potrzebna. Ma ona charakter badawczy. Dotyczy specyficznego odcinka kultury współczesnego świata, który trudno jest obserwować i badać bez właściwego przygotowania filologicznego i kulturoznawczego. Stanowi znaczące uzupełnienie dotychczasowej wiedzy na temat kultury duchowej Chin i możliwości dialogu z nią. Skorzystanie z zebranego materiału i podjętych przez Autora analiz umożliwia zapoznanie się z nieznanym a znaczącym obszarem kultury współczesnego świata. Jest bezcenną pomocą dla wszystkich podejmujących dialog z kulturą Chin. Przeprowadzona analiza bogatego materiału źródłowego pozwoliła Autorowi na sformułowanie ciekawych spostrzeżeń i poczynienie bardzo ważnych uwag. Z wielkim taktem intelektualnym Autor cierpliwie i z szacunkiem dla badanych źródeł poszukuje podobieństw i stwierdza różnice zachodzące między analizowanymi kulturami duchowymi. Wnioski są przekonujące, bo przemawiają własnym, obiektywnym i naukowym uzasadnieniem"⁵. Natomiast trzeci recenzent, ks. prof. zw. dr hab. Adam Wolanin SJ, ówczesny dziekan Wydziału Misjologicznego Uniwersytetu Gregoriańskiego w Rzymie podsumował dysertację następująco: "Temat jest interesujący, zwłaszcza dla czytelnika polskiego, który na ogół nie jest obeznany z arkanami kultury chińskiej, o bogatej i różnorodnej tradycji. Autor przedstawia bardzo interesującą choć wcale niełatwą problematykę, zła, cierpienia i grzechu w kontekście niezwykle złożonej kultury chińskiej. Trudność i złożoność tej problematyki wynika przede wszystkim z faktu, że kultura chińska, która została ukształtowana na przestrzeni kilku tysięcy lat pod wpływem różnych tradycji religijnych i systemów filozoficzno-społecznych, nie ma jednoznacznych pojęć odnośnie wspomnianej rzeczywistości zła, cierpienia i grzechu. Dobra znajomość języka chińskiego pozwoliła Autorowi na „podwójne” spojrzenie na wybrane przez siebie zagadnienie: z perspektywy wiary i rodzimej kultury oraz z perspektywy widza-uczestnika. W ten sposób nie mamy tutaj do czynienia tylko ze zwykłym opisem, ale także z próbą porównania wspomnianych pojęć z dwu odmiennych perspektyw, europejskiej i chińskiej, albo-mówiąc dokładniej-chrześcijańskiej i taoistyczno-konfucjańsko-buddyjskiej. Wyrażam nadzieję, że przedstawiona w tej pracy tematyka nie pozostanie bezowocna. Tzn. że nie pozostanie zwykłą analizą takich pojęć jak zło, cierpienie i grzech w kontekście kultury i religii chińskich, ale że

⁴ Rec. ks. prof. J. Bolewskiego SJ.

⁵ Rec. ks. prof. A. Zwolińskiego.

się przyczyni do rozniecenia świętego ognia misyjnej gorliwości, światłej i mądrej, a zarazem pełnej prostoty i ofiarnej miłości, na wzór Chrystusa Zbawiciela, Boskiego Misjonarza – Wysłannika, który nie tylko głosił zbawienie, ale który tego zbawienia jest Autorem i Jedynym Pośrednikiem"⁶. W rozprawie doktorskiej, zatytułowanej: *Zagadnienie "grzechu" w kulturze chińskiej* 在中國文化當中“罪惡”是什麼⁷), którą w 2005 roku obroniłem uzyskując stopień doktora teologii, zostały podjęte następujące zagadnienia:

1. Sprecyzowanie zakresu kultury chińskiej,
正確得說明中國文化,
2. Próba wyjaśnienia zła e 惡 w świecie chińskim,
在中國文化中惡的問題.
3. Rozumienie cierpienia, *tongku* 痛苦 w światopoglądzie chińskim,
對中國人來說痛苦是什麼.
4. Biblijne pojęcie grzechu, *zhuie* „罪惡” na tle kultury chińskiej, 在中國文化中聖經的“罪惡”的概念.
5. Chiński Kościół cierpienia i nadziei w obliczu trzeciego tysiąclecia.
現代的中國教會的痛苦和希望和將來.

Po sprecyzowaniu pojęcia kultury chińskiej podjąłem próbę porównania i wyjaśnienia zagadnienia zła, cierpienia i grzechu w oparciu o buddyzm, konfucjanizm, taoizm z uwzględnieniem chrześcijaństwa. W ostatnim V rozdziale przedstawiony został Kościół w Chinach nie tylko w aspekcie cierpienia, ale również „Kościół nadziei” w obliczu Trzeciego Tysiąclecia. Zastosowana została metoda analityczna, syntetyczna i porównawcza.

Po obronie pracy doktorskiej nie mogłem od razu podjąć pracy naukowej, ale przez rok, zgodnie z formacją Towarzystwa Jezusowego przebywałem w Jastrzębiej Górze na tzw. "Trzeciej probacji" czyli pogłębionej odnowie duchowej. W latach 2006-2008 pracowałem w Centrum Duchowości w Częstochowie, prowadząc rekolekcje ignacjańskie oraz zajmując się terapią indywidualną i grupową duchowo-psychologiczną dla osób z problemami i uzależnionych. Prowadziłem także weekendowe (a może sobotnio-niedzielne) sesje naukowe, dotyczące między innymi tematu *Cierpienie w ujęciu chrześcijaństwa, buddyzmu, taoizmu i konfucjanizmu* (24-26.11.2006).

⁶ Rec. ks. prof. Adama Wolanina SJ.

⁷ J. Konior SJ, *Zagadnienie "grzechu" w kulturze chińskiej* 在中國文化當中“罪惡”是什麼, WSF-P, WAM, Kraków 2006.

Po dwuletniej pracy w Centrum Duchowości, 1.10.2008 r. podjąłem pracę w Instytucie Kulturoznawstwa Akademii Ignatianum w Krakowie jako adiunkt i wykładowca kultur i religii Dalekiego Wschodu. Od samego początku pracy na uczelni w moich wykładach monograficznych promowałem kulturę Dalekiego Wschodu, prowadząc m. in. zajęcia z następujących tematów: *Historia, filozofia i kultura chińska, Humanizm konfucjański a humanizm chrześcijański, Wprowadzenie do cywilizacji Wschodu i Zachodu, Dzieje kultury chińskiej, Dzieje kultury japońskiej czy Pytanie o zło w kulturze chińskiej i chrześcijańskiej*. Dla zainteresowanych studentów nadal prowadzę seminaria dyplomowe, których celem jest głębsze poznanie roli i misji kobiety i mężczyzny w kulturach Bliskiego Wschodu (kraje arabskie - Islam, także Ziemia Święta - Judaizm) oraz Dalekiego Wschodu (głównie Chiny, Japonia, Korea, Indie, itd.). Chodzi nie tylko o państwa czy imperia, ale również o systemy polityczno-kulturowe w odniesieniu do kobiety i mężczyzny z uwzględnieniem ogólnoludzkich wartości: prawdy, wolności i miłości. Jak były i jak są realizowane u progu XXI wieku? Jaką wartość stanowi jednostka w tych kulturach? Dyskurs seminaryjny obejmuje również studium komparatywne pomiędzy *homo europeus* (ja i społeczeństwo) a *homo asiaticus* (społeczeństwo i ja). Co nas łączy, a co dzieli?

Moje zainteresowania badawcze w dalszym ciągu koncentrowały się wokół szeroko rozumianych zagadnień kultury chińskiej. Od 2007 r. zacząłem przygotowywać kolejne materiały naukowe, gdyż zostałem zaproszony do napisania trzech artykułów do książki: *Chrystologia chińska, Kościół i teologia w kontekście chińskim*⁸.

W 2008 r., miał miejsce "Dzień Modlitw za Kościół w Chinach. Warsztaty sinologiczne" zorganizowany przez Zakład Misjologii i Teologii Religii Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, gdzie oprócz praktycznej nauki kaligrafii chińskiej dla studentów teologii i religioznawstwa, poprowadziłem wykład: *Kulturowe bogactwo Państwa Środka*⁹. Traktując propagowanie tematyki kultury chińskiej jako misję mojego życia, z ogromną satysfakcją wygłosiłem na krajowych i międzynarodowych sesjach kilkanaście referatów publicznych, poczynając od sztandarowego:

⁸ J. Konior, *Poczucie winy, poczucie wstydu i grzech w kulturze chińskiej* 在中國文化中, 恥, 過, 罪惡, 的概念, s. 43-62. *Św. Franciszek Ksawery, misjonarz i święty – ideał na nasze czasy*, s. 123-131. *Pionierzy inkulturacji chrześcijaństwa – Matteo Ricci SJ 利瑪竇 i Michał Boym SJ*, s. 133-155, w: *Chrystologia chińska, Kościół i teologia w kontekście chińskim*, Wydział Teologiczny, Uniwersytet Opolski, Seria: Ekumenizm i integracja, nr 17. Opole 2008.

⁹ Konferencja odbyła się na Wydziale Teologicznym UŚ w Katowicach: "Dzień Modlitw za Kościół w Chinach. Warsztaty sinologiczne", 29 V 2008 z referatem: *Kulturowe bogactwo Państwa Środka*.

*Kościół w Chinach*¹⁰. Podczas Międzynarodowego Sympozjum "Chińskie Oblicze Jezusa Chrystusa. Chrystologia chińska" zorganizowanego na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Opolskiego wygłosiłem referat: *Poczucie winy, poczucie wstydu i grzech w kulturze chińskiej*¹¹. Kolejne wystąpienia publiczne to m. in: Międzynarodowe Sympozjum o Chinach na "Bobolanum"??? w Warszawie z referatem: *Pionierzy inkulturacji chrześcijaństwa – Matteo Ricci SJ i Michał Boym SJ*¹². Innym wystąpieniem był udział w Międzynarodowym Sympozjum w Akademii Ignatianum w Krakowie z referatem: *Fenomen kultury chińskiej*¹³. Rok 2009 był intelektualnie płodny i obfitujący w sympozja krajowe i międzynarodowe, z następującymi referatami: *"Chiński Smok" - Czy powinniśmy bać się Chin*¹⁴, *Religion und die umstrittene Moderne Interdisziplinäre Zugänge zu einem globalen Phänomen*¹⁵, *Intellectual, Spiritual and Missionary Background of the Polish Jesuits in the 17th century*¹⁶, *The Confucian education – as the invariable model of the teaching of elites in the secular tradition of "Middle Kingdom 中國"*¹⁷, *The secret of Matteo Ricci's mission and his influence on the Chinese culture and science, 利瑪竇傳教之"訣竅"以及在中國文化和科學方面的影響*¹⁸ czy *Kłamstwo w kulturze chińskiej*¹⁹.

¹⁰ J. Konior, *Kościół w Chinach*, referat został wygłoszony na Ogólnopolskim Sympozjum Misyjnym w Gdańsku, 2002 r., 9-16 VI, 2002.

¹¹ J. Konior, *Poczucie winy, poczucie wstydu i grzech w kulturze chińskiej*, Wydział Teologiczny Uniwersytetu Opolskiego, Opole, "Chińskie Oblicze Jezusa Chrystusa. Chrystologia chińska", 26.4.2005. Art. został opublikowany w: *Chrystologia chińska, Kościół i teologia w kontekście chińskim*, Wydział Teologiczny, Uniwersytet Opolski, Seria: Ekumenizm i integracja, nr 17, Opole 2008, s. 43-62.

¹² J. Konior, *Pionierzy inkulturacji chrześcijaństwa – Matteo Ricci SJ i Michał Boym SJ*, Wydział Teologiczny "Bobolanum" w Warszawie, 8 V-13 V 2006.

¹³ J. Konior, *Fenomen kultury chińskiej*, Akademia Ignatianum Kraków, 9-15 III 2008. Art. opublikowany w: *Na jedwabnym szlaku gestu, On the Silk Route of Gesture*, red. W. Mond-Kozłowska, Akademia Ignatianum, WAM, Kraków 2012, s. 275-284. W/w książce byłem konsultantem sinologicznym.

¹⁴ J. Konior, *"Chiński Smok" - Czy powinniśmy bać się Chin*, konferencja krajowa w Akademii Techniczno-Humanistycznej w Bielsku-Białej, *Człowiek w społeczeństwie: Przemiany w nauce, filozofii, kulturze i moralności, historia - współczesność - perspektywy*, 5.05. - 5.06. 2009.

¹⁵ Międzynarodowa konferencja w Monachium: Interdisziplinäres Symposium des Rottendorf-Projekts Hochschule für Philosophie, München 15 -16. Mai 2009.

¹⁶ INTERNATIONAL WORKSHOP 26 SEPTEMBER – 1 OCTOBER, 2009, IGNATIANUM, KRAKÓW, POLAND. VENTURING INTO MAGNUM CATHAY, 17TH CENTURY POLISH JESUITS IN CHINA: MICHAŁ BOYM (1612-1659), JAN MIKOŁAJ SMOGULECKI (1610-1656), ANDRZEJ RUDMONA (1596-1633). REFERAT: J. KONIOR, *INTELLECTUAL, SPIRITUAL AND MISSIONARY BACKRAUND OF THE POLISH JESUITS IN THE 17TH CENTURY*. W: "MONUMENTA SERICA" 59 (2011, s. 191-204. TO NIE MOŻE BYĆ NAPISANE KAPITALIKAMI.

¹⁷ J. Konior, *The Confucian education – as the invariable model of the teaching of elites in the secular tradition of "Middle Kingdom 中國"*. Międzynarodowa konferencja: *Religion and Public Education*. Collegium Civitas, The faculty of Philosophy, The University of Opole, (15-16 October 2009). Pod tym samym tytułem opublikowany został referat w: *Studien zur Ethik in Ostmitteleuropa - Volume 14*, Frankfurt am Main, Berlin, Bern, Bruxelles, New York, Oxford, Warszawa, Wien 2012, s. 29-47.

¹⁸ J. Konior, *The secret of Matteo Ricci's mission and his influence on the Chinese culture and science*. Międzynarodowa konferencja: „Chiny dawne, Chiny współczesne”, 28–29 listopada 2009 r. „Kampus Główny Uniwersytetu Warszawskiego. Zob. także: art.: *Matteo Ricci SJ 利瑪竇 (1552-1610) – misjonarz Chin, prekursor dialogu międzyreligijnego i międzykulturowego*, w: „Nurt SVD”, (półrocznik misjologiczno-religioznawczy), t. 127, nr 1, 2010, s. 213-232; tenże: *Ojciec Matteo Ricci SJ 利瑪竇神父(1552-1610) Jubileusz*

W 2010 r. uczestniczyłem w trzech sympozjach, w tym dwóch międzynarodowych na Uniwersytecie w Bonn²⁰: *The Renaissance of Confucius and Chinese Studies*, 儒學和漢學研究的復興 na które przybyli przedstawiciele Międzynarodowego Towarzystwa Konfucjusza z siedzibą w Pekinie oraz w Wyższej Szkole Filozoficzno-Teologicznej dla Chińczyków, studentów teologii, w Sankt Augustin k. Bonn, gdzie wystąpiłem z referatem w j. chińskim²¹: 在中國文化当中“罪恶”是什么? *What does mean the 'Sin' in the Chinese Culture?* Natomiast krajowe sympozjum, które odbyło się w Gliwicach na temat: *ABC kultury chińskiej*²² 中國文化的現象, połączone było z lekcją savoir-vivru w chińskim biznesie.

W 2011 r. oprócz zajęć na uczelni i pisania artykułów (do usunięcia) prowadziłem również, dla studentów studiów podyplomowych w Instytucie Konfucjusza Politechniki Opolskiej, gościnne wykłady na temat: *Człowiek i społeczeństwo chińskie*²³, a także osmiogodzinny, dwudniowy cykl prelekcji: *Wprowadzenie do kultury chińskiej*²⁴. Trzecim miejscem wykładów był Instytut Konfucjusza we Wrocławiu, do którego zostałem zaproszony na wieczór chiński z konferencją: *Wpływ buddyzmu na kulturę chińską*²⁵.

W latach 2012 i 2013 były czasem pisania artykułów i recenzji, a także wyteżonej pracy nad monografią habilitacyjną rozpoczętą pięciomiesięcznym pobytem naukowym w Instytucie Sinologicznym *Monumenta Serica Huayi xuezhì* 華裔學志 przy *Philosophisch-Theologischen Hochschule* w Sankt Augustin k. Bonn. Aby zdobyć jak najlepsze materiały do mojej pracy, jeszcze w październiku 2010 r. udałem się do Archivum Romanum Societatis

400-tnej rocznicy śmierci, w: "Chiny dzisiaj", *Religie, Chrześcijaństwo, Kościół*, kwartalnik wydawany przez Komisję Episkopatu Polski, nr 2, (15) 2010, s. 40-43; tenże: *Implication for Understanding the Relation between European and Chinese Culture on the example of Matteo Riccji SJ (1552-1610 as a Missionary of Western Sciences and Technologies in China*, w: "Studia Misjologiczne", *Rocznik Naukowy*, T. 3, 2010, s. 77-89, tenże: *Father Matteo Ricci's (1552-1610) mission and his influence in Chinese culture and science* 跟着利瑪竇, in *Following Matteo Ricci*, ed. by M. Miazek-Męczyńska, A. W. Mikołajczak, P. Zając, Sino-Latinica Posnaniensis, Humanistic and Interdisciplinary Research Group AMU, Poznań 2012, s. 30-42.

¹⁹ J. Konior, *Kłamstwo w kulturze chińskiej*, konferencja krajowa na Wydziale Filozoficznym UJPiI w Krakowie z cyklu: "Etyka i życie publiczne", Kraków 20-21 X 2009.

²⁰ Tenże, *The Renaissance of Confucius and Chinese Studies*, International Conference organized by Shun Chun [International Confucius Society, Beijing] and Wolfgang Kubin] Bonn University, 17.05. - 19.05. 2010, Department for Chinese Language and History, Institute of Oriental and Asian Studies - Regina Pacis, Bonn, Germany.

²¹ J. Konior, 在中國文化当中“罪恶”是什么? *What does mean the 'Sin' in the Chinese Culture*. International Symposium on Chinese Theology, Sankt Augustin, Germany, 25-28. 06. 2010 第七屆中國天主教旅歐青年學人工作坊邀請函, 2010年6月25日至28日.

²² Tenże, *ABC kultury chińskiej* 中國文化的現象, Institut Catholique d'Arts et Métiers, Fundacja Edukacji Technicznej, "Trzecie Dni Icam", Gliwice 28 - 29.08. 2010.

²³ Tenże, *Człowiek i społeczeństwo chińskie*, Instytut Konfucjusza Politechniki Opolskiej, Opole 20 V 2011.

²⁴ Tenże, *Wprowadzenie do kultury chińskiej*, Instytut Konfucjusza Politechniki Opolskiej, Opole 8-9 X 2011.

²⁵ Tenże, *Wpływ buddyzmu na kulturę chińską*, Instytut Konfucjusza we Wrocławiu, Wrocław 23 XI 2011.

Iesu oraz do Uniwersytetu Gregoriańskiego w Rzymie i przebywałem tam do marca 2011 r., co niewątpliwie zasadniczo wpłynęło na jakość rozprawy habilitacyjnej.

Jeśli chodzi o wskazanie osiągnięcia wynikającego z art. 16. ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. nr 65, poz. 595 ze zm.) tytuł osiągnięcia naukowego, jest moja praca habilitacyjna, której nadałem tytuł: *Historia polsko-chińskich kontaktów kulturowych w XVII w.* (na przykładzie misji jezuickich) 十七世紀波蘭—中華文化接觸的歷史 (耶穌會使命典範)²⁶. Podobnie jak monografia doktorska, również i habilitacyjna jest pierwszą tego rodzaju w Polsce, nie tylko ze względu na przedstawione sylwetki polskich jezuitów, ale komparatystykę kulturową Polski i Chin w XVII wieku, również z uwagi na istotę dialogu międzykulturowego i międzyreligijnego w perspektywie polsko-chińskiej, na płaszczyźnie naukowej i religijnej.

Fundamentalnym celem niniejszej rozprawy było przedstawienie życia i dorobku trzech wybitnych jezuitów Andrzeja Rudominy, Michała Boyma, Jana Mikołaja Smoguleckiego, wywodzących się z XVII-wiecznej Rzeczypospolitej Obojga Narodów, w kontekście dialogu międzykulturowego, przy uwzględnieniu ich szczególnego wkładu w rozwijanie się tej polsko-chińskiej relacji. Niewątpliwie wszystkich trzech misjonarzy można uznać za ambasadorów Polski w Państwie Środka. Ich działalność zaprezentowana została w pracy na szerokim tle historyczno-kulturowym, a same Chiny przedstawiono niejako „od wewnątrz” – tak, jak je widzieli ówcześni historycy, w tym również Rudomina, Boym i Smogulecki.

Wszyscy trzej omawiani misjonarze byli typowymi humanistami XVII wieku, którzy dbali nie tylko o swój rozwój duchowy, ale także o właściwą kondycję umysłu, co tłumaczy ich dokonania w zakresie nauk matematycznych, przyrodniczych i astronomicznych. Byli uporządkowani wewnętrznie w myśl reguły: „Rzeczą mądrego jest porządkowanie”. Zdołali osiągnąć nie tylko *Sapientia humana*, ale również *Sapientia divina*.

Innym, równie bardzo ważnym celem pracy było wypełnienie poważnej luki w zakresie polsko - chińskich kontaktów kulturowych w XVII wieku na przykładzie misji jezuickich, dialogu polsko-chińskiego, prowadzonego przez polskich jezuitów pracujących w Chinach, dokonującego się na przestrzeni XVII wieku. Jak do tej pory, nie istnieje taka pozycja naukowa w Polsce, która odzwierciedlałaby w pełni istotę tego zagadnienia. Stanowi ona zupełne novum w polskiej literaturze historyczno-kulturowej pomiędzy Polską i Chinami

²⁶ Tenże, *Historia polsko-chińskich kontaktów kulturowych w XVII w. (na przykładzie misji jezuickich)*, Seria Wydawnicza "Studia kulturoznawcze", Akademia Ignatianum, WAM, Kraków 2012, 424 s.

w tamtym okresie. Zrodziła się ona jako osobiste pragnienie intelektualne badacza kultury chińskiej do propagowania dialogu międzykulturowego i międzyreligijnego, oraz jako osobiste poczucie potrzeby powracania do źródeł jezuickiej historii i kultury, a także dokonania obiektywizacji olbrzymiego wkładu Towarzystwa Jezusowego w rozwój nauki i kultury zarówno w Polsce, Europie jak i w Chinach. Celem pracy było również zarysowanie horyzontów kulturowych i religijnych oraz ukazanie polsko-chińskich kontaktów kulturowych w XVII wieku na przykładzie misji Towarzystwa Jezusowego.

Niniejsza pozycja bazuje na źródłach wiedzy historycznej, (również źródła rękopiśmienne), takich jak: zachowane katalogi jezuickie (*Catalogi breves, annuales*), które można podzielić na trzy części: 1) *catalogus primus* – podające szczegółowe informacje, jak imiona, nazwisko rodowe, pochodzenie, wiek, data wstąpienia do nowicjatu, data złożenia ostatnich ślubów, wykonywane posługi, pełnione funkcje, itd. 2) *catalogus secundus* – informacje o talentach i zdolnościach każdego jezuitę, o jego stanie zdrowia, cechach charakteru, doświadczeniach, podejmowanych wyborach (małych i dużych) itd. 3) *catalogus tertius* – krótki raport o stanie finansowym każdej wspólnoty²⁷.

Innym ważnym źródłem historycznym są listy (*Epistolae, Epistolae generalium*), które od początku powstania Towarzystwa Jezusowego były nie tylko narzędziem rządów u jezuitów na poziomie centralnym czy lokalnym, ale także nicią jedności pomiędzy członkami zakonu rozproszonymi (*ad dispersionem*) w różnych częściach świata²⁸. Wiele listów zachowało się w jezuickim ARSI²⁹. Wśród nich:

- *Vitae, Necrologi, Summaria* – poświadczenia o poszczególnych jezuitach, ich życiu, łącznie z ich nekrologami³⁰. Dokumenty można znaleźć w poszczególnych asystencjach i prowincjach.
- *Historia Societatis* – manuskrypty jezuickich historyków powstałe na przestrzeni XVI–XVIII wieku, opatrzone uwagami, kartami katalogowymi oraz kopiami dokumentów.

²⁷ Więcej o jezuickich katalogach w: *Diccionario Histórico de la Compañía de Jesús. Biográfico-temático* [abbreviated as DHCI], t. 1. Roma, Madrid, Institutum Historicum S.I., Universidad Pontificia Comillas, 2001, s. 967; E. Lamalle, *Les catalogues des provinces et des domiciles de la Compagnie de Jésus*. W: *Archivum Historicum Societatis Iesu* 13 (1944), s. 77-101; T. McCoog, *Monumenta Angliae*, t. 1: *English and Welsh Jesuits: Catalogues (1555-1629)*, Romae, Institutum Historicum Societatis Iesu, 1992 (*Monumenta Historica Societatis Iesu*, vol. 142), s. XXVIII–XXXVIII.

²⁸ Aby poznać rolę regularnej korespondencji między jezuitami, zob. N. R. Verástegui, *The Importance of Archives in the History and Spirituality of the Society of Jesus according to "Our way of proceeding"*. W: *"Scriptis tradere et fideliter conservare": Archives as "Places of Memory" within the Society of Jesus*, Rome, General Curia, 2003 [także w włoskiej i hiszpańskiej wersji językowej], s. 25-47.

²⁹ Korespondencja zachowana w ARSI: E. Lamalle.

³⁰ Jezuickie nekrologi: A. Poncelet, *Nécrologe des jésuites de la Province Flandro-Belge*. Wetteren, Jules de Meester, 1931, s. CLX-CLXI; DHCI, t. 1, s. 967.

- *Polemica* – dokumenty dotyczące różnych polemik prowadzonych przez jezuitów z członkami innych zakonów.
- *Opera Nostrorum* – prace wielu jezuitów, poświęcone głównie problematyce filozoficznej i teologicznej.
- *Praepositi Generales* – osobista korespondencja przełożonych generalnych, zawierająca notki, uwagi oraz inne osobiste artykuły.

Wydaje się, iż w kontekście ilości zachowanych dokumentów pisanych jezuitami plasują się w historii Kościoła na pierwszym miejscu wśród wszystkich innych zakonów. Byli też najbardziej aktywnym zgromadzeniem w historii misji Dalekiego Wschodu i zdecydowanie najbardziej otwartym na dialog kulturowy, co zostało wyraźnie podkreślone w niniejszej pracy.

Znaczna część informacji wykorzystanych w pracy pochodzi z analizy materiału, do którego udało się dotrzeć w Archiwum Towarzystwa Jezusowego w Rzymie. Szczególnie przydatne okazały się zbiory zaklasyfikowane w katalogach archiwum jako *Old Society* (1540-1773). Same zbiory chińskie i japońskie zajmują w rzymskim archiwum Towarzystwa 16 m, stanowiąc 4% wszystkich zasobów ARSI.

Specjalną kategorią listów są *Litterarum annuae*, zawierające informacje z misji dotyczące państw, przyrody oraz nieznanego w Europie świata flory i fauny. Także omawiani jezuitami pisali tego typu listy. Na uwagę i uznanie zasługuje raport Boyma z Mozambiku. Jest to relacja z kilkumiesięcznego pobytu w tym kraju, do którego misjonarz trafił, podróżując z Europy do Chin. Raport został napisany w styczniu 1644r., a wśród rysunków przedstawiających osobliwości tamtejszej przyrody zobaczyć można hipopotama. Smogulecki wspomniany został we włoskiej wersji *Litterarum annuae* z Chin, zbierającej listy od 1651 do 1652r.

ARSI oprócz listów kierowanych bezpośrednio do generała jezuitów przechowuje kopie odpowiedzi generała do polskich jezuitów. Ta kolekcja jest ważna i interesująca, pokazuje bowiem, że prośby składano wielokrotnie – Boym na przykład pisał petycje dziesięć razy. Wśród kopii zachowany jest list generała do Smoguleckiego z 1631r.

Jezuici zawsze przywiązywali dużą wagę do pisanej dokumentacji swojej historii³¹. To wyjaśnia, dlaczego w ARSI *Historia Societatis* zawiera tak szczegółowe informacje archiwalne. Na koniec warto wspomnieć o jeszcze jednej ważnej kolekcji w ARSI – *Necrologi*,

³¹ Więcej informacji na temat genezy i charakteru jezuickiej historiografii podaje wspomniany archiwista R. Danieluk SJ: *Ob communem fructum et consolationem: la genèse et les enjeux de l'historiographie de la Compagnie de Jésus*. W: *Archivum Historicum Societatis Iesu* 149 (2006), s. 44-56.

obejmującej materiały dotyczące Rudominy oraz dokumentację jego pism w serii *Chinese and Japanese books* oraz dwie różne opinie odnoszące się do pism Boyma (chodzi o przykład wewnętrznej cenzury jezuickiej).

Książka jest kierowana do czytelnika zainteresowanego refleksją nad kulturą polską i chińską w układzie komparatywnym, w zakresie jej źródeł, natury oraz przemian dokonujących się w przeszłości i współcześnie.

Autorowi nie chodziło tylko o zarysowanie interesujących go sylwetek Polaków, ale także o przedstawienie szczególnych motywów ich wyjazdów, posiadanych możliwości, napotykanych trudności, zdobywanych doświadczeń – słowem: okoliczności, w jakich przyszło im pracować oraz poszerzać własne horyzonty kulturowe i religijne. Poczynione ustalenia jednoznacznie dowodzą, że to między innymi z ich listów, broszur oraz książek Polska i Europa czerpały swoją wiedzę o Chinach. Nie ulega wątpliwości, że przedstawione w pracy różne zakresy działalności naszych rodaków warte są zauważenia i stanowią ważny wkład w relacjach Europejczyków z Państwem Środka.

Zasygnalizowane w tytule pracy i przeprowadzone w jej kontekście badania, koncentrują się najpierw na pokazaniu kontekstu chińskiego, z różnicami w stylu myślenia ludzi Wschodu i Zachodu, z próbą zrozumienia humanizmu chińskiego, z wprowadzeniem w antyczną kulturę chińską. Nie pominięto refleksji na temat prób adaptacji kultury chrześcijańskiej na gruncie chińskim, celem przybliżenia czytelnikowi kultury chińskiej z czasów przed pojawieniem się tam polskich jezuitów. Ukazano misyjny charakter zakonu do czasu św. Franciszka Ksawerego, z instrukcjami i motywacjami wstępowania do jezuitów pierwszych Polaków, a następnie system szkolnictwa jezuickiego z naciskiem na polską rzeczywistość tego okresu, a także rolę i znaczenie jezuitów w rozwoju kulturalnym, naukowym i edukacyjnym Rzeczypospolitej Obojga Narodów. Następnie rozważania autora ukazują sylwetki polskich jezuitów: Andrzeja Rudominy, Michała Boyma, Jana Mikołaja Smoguleckiego. Prezentują też wybitnego jezuitę XVII wieku Adama Kochańskiego, uwzględniając jego korespondencją z Leibnizem i zainteresowanie ich obu Chinami. Podkreślony został także aspekt harmonijnej formacji zakonnej: duchowo-intelektualnej, zakładającej bycie człowiekiem wielkich pragnień, zgodnie z mottem jezuickim „Ad Maiorem Dei Gloriam” i podstawowym celem zakonu – chrystianizacji narodów.

W dalszej kolejności ukazano motywy wyjazdu zakonników i charakter ich pracy misyjnej w Chinach – w tym kontekście przywołano *Indipetae*, czyli petycje i motywacje jezuitów polskich związane z ich wyjazdem do Chin, zobrazowano ich życie i metody pracy, zarówno w wymiarze duchowym, jak i apostołskim, jak również zarysowano ramy

prowadzonego przez nich dialogu z mandarynami i literatami chińskimi. Szeroki wachlarz zainteresowań i dorobek omawianych jezuitów zebrane zostały w poszczególnych rozdziałach tematycznych, w których próbuje się pokazać, jak oni rozumieli kulturę chińską, z językiem i mentalnością diametralnie odmiennymi od naszej.

Tytuł książki *Historia polsko-chińskich kontaktów kulturowych w XVII w. (na przykładzie misji jezuickich)* ma odzwierciedlać dynamiczny charakter tego procesu, ze szczególnym uwzględnieniem roli, jaką odegrali w nim polscy jezuiti. Ich udział w otwieraniu kolejnych bram hermetycznej chińskiej kultury wart jest docenienia i upamiętnienia. Tym bardziej, że wciąż są mało znani nie tylko w Polsce, także wśród polskich jezuitów. Niniejsza praca ma ambicję zmienić ten stan rzeczy, przywracając im zasłużone miejsce w historii misyjnych i kulturowych kontaktów z Orientem.

Na potrzeby mojej pracy, aby stała się ona rzetelnym kompendium zadałem sobie trud dotarcia do źródeł rękopiśmiennych w Archiwum Jezuickim w Krakowie, ale przede wszystkim w Rzymie (Archivum Romanum Societatis Jesu), które jest największą kopalnią wiedzy o jezuitach, od początku powstania zakonu (1540 rok). Pracowałem także w Instytucie Sinologicznym *Monumenta Serica* w Sankt Augustin oraz w Archiwum Jezuickim i Bibliotece Uniwersytetu w Wilnie, która w XVII wieku jako Jezuicka Akademia Wileńska stanowiła kolebkę kulturalną i intelektualną dla wielu Polaków i obcokrajowców. Moja praca jest hołdem dla wspaniałych Polaków – jezuitów, których, jak uznałem, należy ocalić od zapomnienia, stąd jest ona także konkretnym wkładem w kulturę i naukę polską.

W kontekście kulturowym pisanie mojej pracy rozpocząłem od aspektu chińskiego, koncentrując swoją uwagę najpierw na Chinach jako punkcie wyjścia, celem ukazania ważności polsko-chińskich relacji. Pokazałem różnice w myśleniu i w kodach kulturowych ludzi Wschodu i Zachodu, zarysowując humanizm chiński na tle kultury chińskiej. Aby obraz kulturowy Chin był jak najbardziej pełny i czytelny nie omieszkiałem wspomnieć roli i znaczenia Konfucjusza, bez którego obraz Chin byłby umniejszony, dodając drugą ważną postać - Lao-tse, legendarnego założyciela taoizmu. Do końca nie można zrozumieć historii i kultury Chin, bez wpływu na nią buddyzmu *chan* 懺. W dalszej części pracy ukazałem misyjny charakter zakonu jezuitów do czasów św. Franciszka Ksawerego. Nie pominąłem wyjątkowego jezuickiego, historycznego systemu szkolnego *Ratio studiorum* w ówczesnej rzeczywistości polskiej, podkreślając jego ogromne znaczenie na polu kulturalnym, naukowym i edukacyjnym Rzeczypospolitej Obojga Narodów. Nie byłoby to możliwe bez solidnej formacji zakonnej, duchowo-intelektualnej, w której Bóg powinien być zawsze na pierwszym miejscu. Bycie jezuitą oznacza bycie człowiekiem wielkich pragnień, zgodnie z

mottem: "Ad Maiorem dei Gloriam". W oparciu o takie tło przedstawiłem sylwetki trzech jezuitów: Andrzeja Rudominę, Michała Boyma i Jana Mikołaja Smoguleckiego - typowych humanistów XVII wieku, z ich trudnościami, prośbami (*Indipetae*) wyjazdu, zainteresowaniem chrystianizacją w Chinach i samą działalnością misyjną w Państwie Środka. Pokazałem też metody ich pracy, zarówno naukowej z mandarynami (Boym, Smogulecki), jak i w postaci prostych rozmów z Chińczykami (Rudomina), którzy przychodzili w odwiedziny do rezydencji jezuickich, pytając o chrześcijaństwo i nurtujące ich egzystencjalne problemy człowieka. W zakończeniu pracy podjąłem się trudu przedstawienia procesu twórczego, poszukiwania dialogu międzykulturowego pomiędzy Wschodem i Zachodem, którego pionierami adaptacji kulturowej, a także wzorem aktualnym do dzisiaj, pozostają dla mnie, moi współbracia zakonni z XVII wieku. Nie chcąc pozostać tylko w chronologii XVII wieku, dokonałem swego *up date*, aktualizując wymianę kulturalną pomiędzy Polską a Chinami u progu XXI wieku. W opracowaniu znacząco pokreśliłem część epistolarną pracy polskich jezuitów, gdyż odzwierciedla ona spuściznę korespondencyjną obecną w całej historii Towarzystwa Jezusowego, jako skuteczną nić jedności komunikacyjnej (np. *ex officio*, *litterae annuae*, *quadrimestres*, *epistolae*, *epistolae generalium*), pomiędzy Jezuicką Kurią w Rzymie, a jezuitami przebywającymi w różnych zakątkach świata. W listach nie tylko widoczny jest dialog jezuitów z jezuitą, ale również chrześcijański dialog z kulturą chińską, ukazany na niwie naukowej i religijnej. Podkreśliłem fakt, że jezuita jako pierwsi przyjęli i zastosowali opcje dialogu w historii Kościoła w Chinach, i jako pierwsi podjęli się takiego twórczego ryzyka. Nic dziwnego, że wyprzedzili *Vaticanum Secundum* o trzy i pół wieku.

Szeroki wachlarz zainteresowań i dorobek omawianych jezuitów zebrane zostały w poszczególnych rozdziałach tematycznych, w których próbuje się pokazać, jak oni rozumieeli kulturę chińską, z językiem i mentalnością diametralnie odmiennymi od naszej. Ostatni rozdział jest swoistym *aggiornamento* i koncentruje uwagę na dialogu międzykulturowym jako obszarze nadziei w spotkaniu Zachodu ze Wschodem i Wschodu z Zachodem. W tym miejscu warto zaznaczyć, że trudno zgodzić się z tezą Samuela P. Huntingtona (*Clash of civilizations*), mającą stanowić jedyny model spotkania kultury Wschodu i Zachodu. W charakterze propozycji badawczych mało przekonujące są zarówno postmodernistyczny relatywizm, jak i fundamentalny ekskluzywizm, ponieważ nie wnoszą one żadnych kulturowych wartości pozytywnych. Jako racjonalne rozwiązanie jawi się nam w globalnym kontekście, o którym pisze Bassam Tibi, opcja dialogu międzykulturowego i międzyreligijnego, którą to opcję inkulturacji i dialogu jako pierwsi w historii Kościoła zastosowali jezuita w Chinach. Fakt ten ma wyjątkowe znaczenie, także z tego powodu, że

Kościół katolicki na przestrzeni 20 wieków nie wchodził w dialog kulturowy i religijny z innymi religiami. Na taki rodzaj społecznego funkcjonowania zdecydowali się jedynie jezuici.

Chciałbym dodać, że większa część pracy powstała w oparciu o zasady analizy źródłowej wypracowane na gruncie hermeneutyki. Dzięki krytycznej analizie mogłem dokonać pełnej interpretacji dorobku wybitnych Polaków, pokazać również błędy wcześniejszych badaczy (np. niewłaściwe datowanie). Dzięki takiemu stanowi rzeczy zostało ukazane bogactwo dialogujących kultur, a ja starałem się wysunąć przekonujące wnioski dla polskiego czytelnika. Włożyłem wiele wysiłku w rzetelne wykonanie pracy, z drobiazgowością badań, najmniejszymi szczegółami, aby nadać jej wiarygodność historiograficzną.

Myślę, że przeprowadzone przeze mnie badania oddają trafną ocenę omawianych zjawisk w oparciu o siedemnastowieczne realia naukowe, religijne i światopoglądowe obydwu omawianych kultur oglądanych z perspektywy działalności jezuitów w Rzeczypospolitej Obojga Narodów i w Chinach.

W omówieniu **pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych (artystycznych)**, które zamieściłem w wykazie publikacji do habilitacji z nauk humanistycznych z zakresu kulturoznawstwa dotyczą głównie kultury chińskiej, ze szczególnym uwzględnieniem konfucjanizmu, taoizmu, buddyzmu i chrześcijaństwa w Chinach, pisanych w języku polskim, angielskim, również włoskim. Do całości dołączyłem recenzje i sprawozdania naukowe.

Wierzę, że dzisiejszy Kościół ma do odegrania ogromną rolę we współczesnym społeczeństwie i szeroko pojętej kulturze, w której obecny jest Bóg. Przed nami Trzecie Millenium, czas nowych wyzwań, problemów, zmian w kulturze mentalności i religijności oraz czas nowego dialogu międzykulturowego i międzyreligijnego. Odnalezienie dobrej drogi w tym czasie traktuję jako nowe wyzwanie dla siebie samego oraz dla ludzi Kościoła.

Kraków, 27 listopada 2013 roku

